

## RAZSTAVA V IZLOŽBI

(Po Jakopičevi sedemdesetletnici)

K. DOBIDA

Dne 12. aprila t. l. je dočakal Rihard Jakopič sedemdesetletnico. Nekaj člankov v dnevnikih in časopisih, častno članstvo umetniškega društva, nekaj običajnih uradnih čestitk — to je bilo vse, kar je izzvala v naši javnosti ta obletnica.

In vendar bo ravno Jakopičevo ime za vselej v slovenski kulturni zgodovini predstavljalo tisto doslej edinstveno dobo duhovnega preporoda, ko se je tudi v naši upodabljalni umetnosti prvič pojavil občutek narodne samostojnosti in se je v umetnostnih delavcih jasno izoblikovala zavest, da so udje čisto določenega naroda in da je njihova dolžnost ustvarjati v skladu s to duhovno skupnostjo. V tem gibanju je Jakopič sodeloval kot začetnik, vodnik in najvztrajnejši borec.

Jakopič je bil eden prvih Slovencev, ki so proti koncu minulega veka visoko dvignili zastavo mlade oblikujoče umetnosti, zavedajoč se svojega naročila, dati ji slovenski izraz. To je od vseh mladih »impresionistov«, da ohranimo ta tako ohlapni, a že udomačeni naziv, mimo Groharja še najpreje in najboljše dosegel Jakopič, ker je pri svojem delu hoté zavrgel vse nebistveno, opustil vse zunanje in dal samo duhu, da govori. Zato imajo njegova zgodnja dela tako izraziti narodnostni značaj, da so ga tujci takoj spoznali, a ga domači opazovalec bolj čuti kakor umsko more dojeti. Vendar njegova naloga ni bila lahka, saj se je moral boriti od vsega početka z neumnostjo, starokopitnostjo in zlobo, preden je dosegel vsaj delno priznanje. Šele pohvala tujine mu je s tovariši vred odprla vrata za vrnitev v domovino. Preveč žgoča je bila njegova paleta, njegov pogled na svet preveč samostojen, vse preveč odkritosti in svobodnega življenja za naše plašne duhove in zadušljive razmere. Jakopičevo delo je z leti postalo še vse bolj osebno, vse bolj poduhovljeno, tako da je vidni svet ostal samo še neogibno sredstvo, komaj še vnansa prisposoba za izraz višje življenjske resničnosti.

Tako je postal mojster. Vendar, tudi če bi Rihard Jakopič nikdar ne bil naslikal nobene slike ali če se ne bi nobena od njih ohranila, se njegov pomen za slovensko umetnost ne bi nič zmanjšal. Od svojih bogatih talentov je namreč prav toliko, morda še več izdal za druge, za slovensko umetnost sploh, kakor je pa porabil zase. Iskal je in zbiral tovariše, spodbujal omahljivce, učil jih in jim kazal pot. Sezidal je v Ljubljani paviljon in žrtvoval zanj vse svoje premoženje. Z njim je privabil v Ljubljano domala vse slovenske umetnike, prirejal v njem brez odmora razstavo za razstavo, si nalagal sam sebi trud in delo, brez misli na korist, brez upanja na dobiček. Odkar je Jakopič postavil paviljon, je postala Ljubljana slovensko umetniško središče. Prav za vse je sezidal ta umetnostni dom, ne samo za impresioniste. Mnogi so mu celo zamerili to za umetnika naravnost nenavadno širokogrudnost.

Sodobnikom je bil prijatelj in svetovalec, za mlajše slikarje je ustanovil šolo in jim dajal prve pobude. Toda še važnejše je bilo njegovo prizadevanje za mlado pokolenje, ki se je začelo pojavljati proti koncu vojske in prècej po nji. Kdo mu je prvi prav očetovsko skrbno segel pod pazduho? Brez najmanjše ljubosumnosti ali strahu pred prihajajočo mladino se ji je ponudil za vodnika, za prijatelja, in ostal to navzlic neštevilnim razočaranjem in kljub nehvaležnosti

vsakemu posamezniku, dokler je ta le sam hotel. Zgodovina našega povojnega umetniškega rodu je nerazdružno zvezana z njegovim imenom.

In ko je zaradi teže časa izgubil paviljon, ki je v revnih in tesnih predvojnih razmerah nudil tolikim gostoljubno streho, se je brez očitanj in užaljene samoljubnosti tiho umaknil, a ne počivat. Neprestano je delal, še zmerom neutrudno snuje in išče tisto pravo, zadnje, po čemer je zmerom hrepenel, in česar — misli — še ni dosegel. Stiska časa ga sili, da slika naglo, da dela za naprodaj. Primorala ga je celo, da je poiskal po predalih in kotih v ateljeju vsa tista zaprašena stara platna, vse nikdar do konca izdelane impresije, studije, osnutke — same spomine na sončno mladost. Te intimne priče lepših časov, nikdar prodaji namenjene, tudi te je moral dati iz rok — zaradi ljubega kruhka. Časti, priznanj in donečih pohval se je nagromadilo dovolj, a od same slave nihče ne more živeti, tudi ne, če je mojster in nestor slovenskih slikarjev.

Velik umetnik po volji božji, človek, ki so se mu odprle še vse prodirnejše notranje oči, to je Rihard Jakopič. Ko je nastopil, v Sloveniji tako rekoč sploh ni bilo slikarske umetnosti. Brez zgodovinske povezanosti, brez duhovne podpore in opore sodobnikov je Jakopič začel orati ledino. Prost in neodvisen je sklenil, da se nasloni na praisvir umetnosti, na prirodo, ne na njene posnemalce. Impresionizem, ki je bil tedaj sodobnost, je dal le tehnično plat, ki je pa vsaj pri Jakopiču ostala tudi že v mladosti samo zunanost. Ohranil si je od početka svojo izrazito idealistično pojmovanje, ki je vselej skušalo črpati samo iz sebe in lastnega duha. Zmerom mu je šlo le za izraz njegovega duhovnega dojemanja sveta. V tem smislu je bil pravi predhodnik ekspresionizma.

Velik umetnik, enako velik človek. Kakor je slikar v oblikah in barvah neprestano iskal samo odgovora na zadnje skrivnosti življenja, tako je človek zmerom zasledoval resnico in s srcem poskušal prodreti tja, kamor razum več ne more. Tok zunanjega njegovega življenja se čudovito sklada z vsebino njegove umetnosti, saj mu je oboje eno, nerazdružljivo: boj za lepoto, resnico in dobroto. Če ne bi bili v njem ti ideali tako neločljivo zlit, bi težnja po zadnjem gotovo še prevladovala. Zakaj Jakopič se ni nikoli čutil samo oblikovalca, temveč se je vselej popolnoma in se močneje zavedal svojega človečanskega poslanstva.

In ko ob sedemdesetletnici gledamo obračun tega lepega, sonca in senc polnega življenja, se nujno zgrozimo ob hladni nebrižnosti, značilni za naš čas, ki svojim najzvestejšim sinovom poplačuje njih vekovita dela tako po mačehovsko. Zgrozimo se še bolj ob spoznanju, da je to čas, v katerem zmaga groba sila in kjer tudi v umetnosti zavzemajo prva mesta sebičnost, častihlepnost in zavist.

Ob sedemdesetletnici Riharda Jakopiča, po Groharju največjega slovenskega slikarja, je bila v Ljubljani v pasaži pod nebotičnikom, kjer ima trgovec Ivan Kos v svoji izložbi naprodaj postavljene slike, kipe in okvire, prirejena spominska razstava mojstru v čast: šest slik v izložbi in napis

Sedemdesetletnica Riharda Jakopiča